

OTVARANJE GRADSKÉ BOLNICE U LABINU 1925. – VIŠESTOLJETNA BOLNIČKA ZAŠTITA U LABINU (ISTRA)

THE TOWN HOSPITAL OF LABIN (ALBONA) : THE CENTENNIAL HISTORY OF HOSPITAL CARE IN THE LABIN AREA IN ISTRIA

Lucijan Mohorović*

SUMMARY

This article summarises the development of hospital services in the area of Labin in Istria, Croatia from its first hospital in 1485 to the Town Hospital of 1925. The locality of Brdo near Labin also saw the first hospital specialised for miners in 1860. Of physicians who most contributed to the development of hospital and general healthcare services in the Labin area, the most distinguished are Dr Giovanni Batista Dell'Oste from the mid 19th century and Dr Tommaso Lazzarini, the first Town Hospital director from 1925 to 1948.

Key words: *history of hospitals, 15th, 19th and 20th century, Labin, Istria*

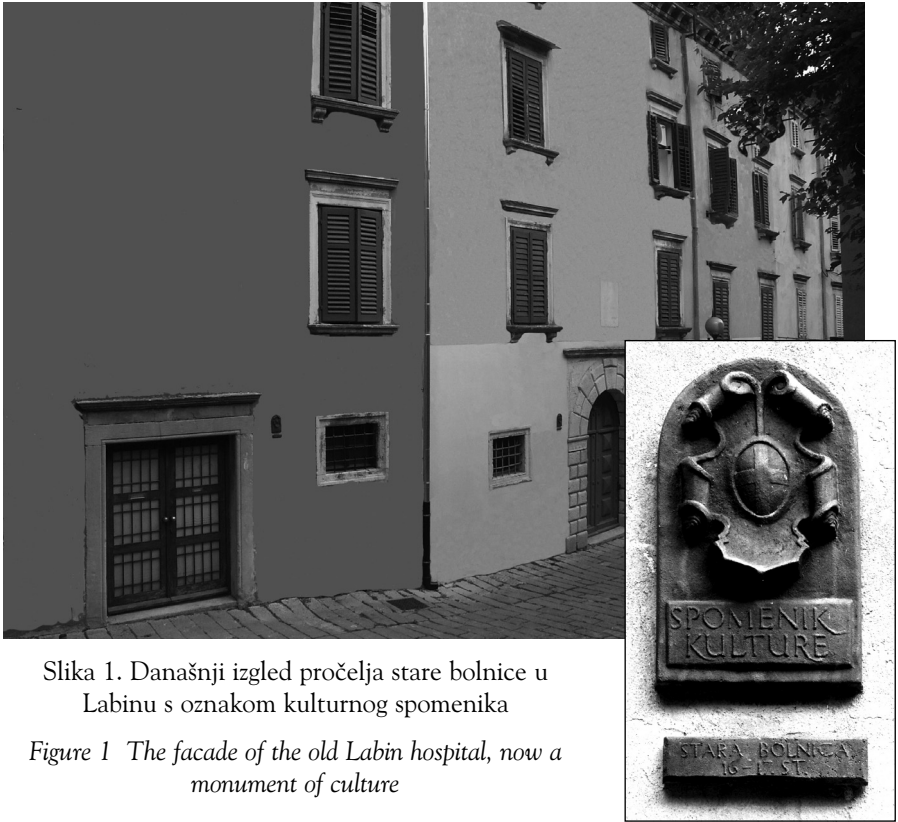
UVOD

Grad Labin smješten je na istočnoj obali istarskog poluotoka, na 320 m nadmorske visine, udaljen otprilike 3 kilometra od mora. Povjesničari navode da je bio nastanjen još 2000 godina prije Krista.

Ostaci jedne od takvih naseobina kasteljera iz brončanog doba, Kunci, nalaze se u neposrednoj blizini Labina. Njegovo staro ime Albona ili Alvona ilirsko je keltskog podrijetla, a na keltskom jeziku znači 'grad na brdu', odnosno 'visoko naselje'. Istra 177. p.n.e. potpada pod Rim, a grani-

---

* Prim. dr. sc. Lucijan Mohorović, Creska 2, HR - 52221 Rabac.
E-mail: lucijan.mohorovic@pu.t-com.hr

Slika 1. Današnji izgled pročelja stare bolnice u Labinu s oznakom kulturnog spomenika

Figure 1 The facade of the old Labin hospital, now a monument of culture

ca postaje rijeka Raša. Labin s okolicom postaje sastavni dio rimske provincije Ilirik s visokim stupnjem samostalnosti, što dokazuje reljef iz III. stoljeća s natpisom RES PUBLICA ALBONESSIVM. Godine 788. Labin dospjeva pod franačku vlast koja uvodi feudalno uređenje i pospešuje intenzivnije naseljavanje hrvatskih plemena. Slavenizirano područje Labinštine vezano je potom nekoliko stoljeća za političku sudbinu Akvilejskog patrijarhata koji upravlja Labinom od 1208. do 1420. godine. Labin se 1420. godine dragovoljno predaje Veneciji, a zauzvrat dobiva niz važnih povlastica. U Labinu je 3. ožujka 1520. rođen glasoviti reformator i Lutherov sljednik, Matija Vlačić Ilirik. Mletačko razdoblje (1420.–1797.) posebno je važno za Labin jer više od 90% sačuvanih zgrada u staroj jezgri potječe upravo iz toga doba pa se može reći da je grad nastao na temelju mletačke urbanističke tradicije.

Pod mletačkom upravom počinju prvi pokušaji rudarenja 1623. godine, da bi se 1785. otvorio prvi rudnik u Krapnju s četrdesetak uposlenih i s ustaljenom godišnjom proizvodnjom od oko 530 tona. Druga austrijska

uprava (1813.–1918.) bila je mnogo uspješnija, osobito nakon 1881. kada Trbovljansko rudokopno društvo otkupljuje i ujedinjuje u jednu tehnološko-proizvodnu cjelinu sve labinske rudnike (do 1500 zaposlenih i s proizvodnjom do 130.000 tona godišnje) te omogućuje svekoliki razvoj i modernizaciju ovoga kraja.

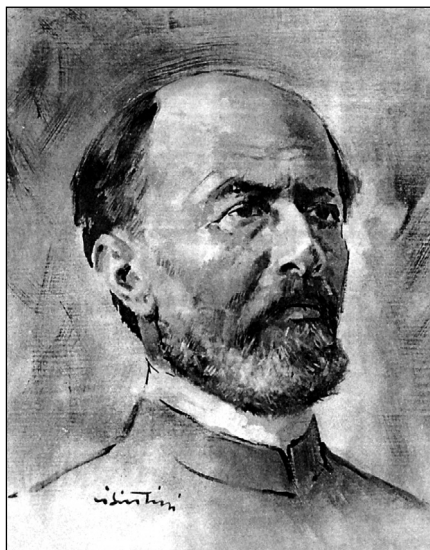
BOLNIČKA SLUŽBA NA LABINŠTINI DO POČETKA XX. STOLJEĆA

Prema sačuvanim podacima, u Labinu je prva Gradska bolnica osnovana 1485. („*era stato fondato un ospedale per gli infermi*“), zaslugom uglednoga građanina Mattea iz poznate plemićke obitelji Scampicchio, koja je stoljećima djelovala, uz povremene prekide u kriznim vremenima. [1]

Prva bolnica za rudare otvara se 1860. na lokalitetu zvanom Brdo na otprilike 1 km udaljenosti od glavnog trga u Starom Labinu, koji narod naziva Crć. Zgrada bolnice bila je smještena na rubu strme prometnice koja je Labin (320 m nadmorske visine) spajala s Krapnjem, najstarijim rudarskim oknom i lukom u XVII. i XVIII. stoljeću, a u XIX. stoljeću prebačena je u Štalije i potom u Bršicu (u Raški zaljev). [2]

Tih je godina u Labinu djelovao dr. Giovanni Batista (Bata) Dell'Oste. Deset godina (1849.– 1859.) radi kao liječnik u rudniku, a posljednjih pet godina (1860.–1865.) vodi i rudarsku bolnicu Brdo. Ističe se i kao javnozdravstveni djelatnik koji u jeku velike nadolazeće epidemije kolere 1855. uvjerava gradsku upravu u nužnost uvođenja higijensko-epidemioloških mjera za sprečavanje širenja epidemije kolere iz Rijeke u Labinštinu. Dovršenjem ceste Pazin-Kršan-Mošćenice-Lovran (1838.) te uvođenjem redovne parobrodске linije Trst-Rijeka (1838.), a od 1854. i redovnim pristankom u Rapcu, bitno se povećava transfer ljudi i roba između Trsta, Rijeke i Istre. Dr. Dell' Oste upozorava gradsku upravu na opasnosti zbog brzine širenja kolere koja je zahvatila Rijeku ne štedeći ni jedan društveni sloj. Uporno i argumentirano, kao uvjereni "kontagionist", moli gradsku upravu i Kotarski sud-pretura u Pazinu da se naredе stroge mjere sanitarne kontrole ljudi i roba u lukama Plomin i Rabac te na glavnim prometnicama i zabrani okupljanje ljudi na sajmovima. Izmoren dugogodišnjim radom s rudarima, narušena zdravlja, ali obogaćen novim spoznajama i iskustvom, nakon oporavka u Istarskim Toplicama, nastavlja uspješno djelovati u Rijeci. [3]

Zaslugom baruna Giacomina Lazzarinia, gradonačelnika i veleposjedničkog zastupnika u Bečkom parlamentu, te uglednoga građanina Martinuzzija otvara se 1886. nova gradska bolnica u Starom gradu (*Ospedale civico comu-*

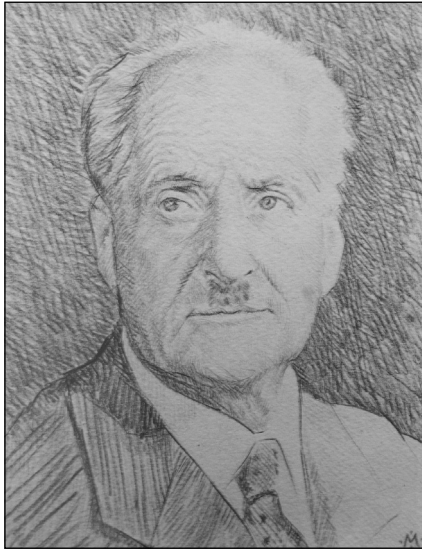
Slika / Figure 2 Giuseppe de Lazzarini Battiala

nale) koju je vodio dr. Antonio Lius, također rođeni Labinjan. Labin u to doba ima čak dvije stacionarne ustanove, gradsku i rudničku bolnicu. Rudnička se bolnica nakon dvadeset godina (1880.) premješta u Vines, predgrađe današnjega grada Labina, gdje započinje eksploatacija ugljena u novome, mnogo većem i tehnički suvremeno opremljenijem rudniku.

PRIPREME I OTVARANJE NOVE GRADSKO BOLNICE 1925.

Nakon sloma Habsburške Monarhije slijedi razdoblje prijelazne uprave koja prestaje 1921. "Rješenjem riječkoga privremenog statusa". Talijanska je vojska ušla u Labin 9. studenoga 1918. (pozivajući se na Londonski sporazum). Daljnja sudbina Labina vezana je uz Rapalski ugovor (12. studenoga 1920.), a čin aneksije Italiji pročitani je u Labinu 20. veljače 1921. godine.

Vlast u Labinu preuzima 1923. opunomoćeni vladin povjerenik Talijanske kraljevske uprave, grof Carlo Mistruzzi. Njegov dolazak u Labin posljedica je lošeg rada općinske uprave (gradonačelnik Pietro Millevoi dao je ostavku). Njegova je zadaća bila srediti stanje u općinskoj upravi kako bi ona profunkcionirala i kako bi općinska vlast što prije mogla opet obavljati

Slika / Figure 3 Dr. Tommaso Lazzarini

poslove koji su joj bili zakonom namijenjeni. Iz njegova opsežnog izvješća (gotovo 260 stranica) vidljivo je da se angažirao u rješavanju čitava niza pitanja (pretežito administrativnih), usporedivši zatečeno stanje sa stanjem u trenutku napuštanja dužnosti (4. siječnja 1926.). U izvješću navodi što je sve učinjeno za poboljšanje zdravstvene zaštite u Općini: uvodi obvezno cijepljenje, otvara stomatološku ordinaciju te organizira primaljsku i veterinarsku službu. Grof Carlo Mistruzzi prihvaća inicijativu Gradskog vijeća, koje je još 13. prosinca 1922. odlučilo ponovno otvoriti gradsku bolnicu. Mistruzzi se koristi podrškom Okružnoga bolesničkog zavoda i Radničko-potporno-bolesničkog društva grada Labina pa odlučuje da se jedno krilo zgrade *Negri* preuredi u gradsku bolnicu, a drugo je krilo koristila Škola za profesionalnu orijentaciju (*Scuola d'avviamento professionale*) koja je u ratu korištena kao vojarna. [4]

Zahvaljujući sredstvima Ministarstva rata u visini od oko 80.000 lira, Ministarstva javnih radova, Ureda za obnovu iz Pule i doprinosa grada, sveukupno u iznosu od oko 30.000 lira te 5000 lira od bolesničkog osiguranja, započinju radovi na adaptaciji i sanaciji zgrade. Bolnica po predviđenom projektu ima na prvom katu pregradom podijeljen muški od ženskog odjela. Na prvom je katu izgrađena nova, kompletna kupaonica s giza-

kadom, cilindričnom bakrenom peći, podnim keramičkim pločicama i dvama odvojenim sanitarnim čvorovima. Ambulantna prostorija projektirana je i uređena na najmodernijim principima održavanja čistoće s podnim keramičkim pločicama i zidovima obojenim uljnim bojama. Montirani su umivaonici od bijele majolike sa slavinama od nikla. Liječnički ambulantni inventar sadrži moderan ginekološki stol, medikacijski stolić s dvije *bačinele*, stol za instrumentarij, emajlirani željezni ormar s tri horizontalne pregrade, šest kirurških škara, šest skalpela, četiri anatomske pincete, četiri peana, dvije šprice tipa "pravaz", dvije metalne *špatule*, dva iglodržača sa setom igala, esmark-povesku, zidni viseći ormar s tri *bačinele* i kristalnim poklopcima, veliki stakleni ormar za lijekove, umivaonik za liječnika s pedalom, nosač za irigatore, tri pokretne kante, tri željezne stolice, željeznu emajliranu kantu za smeće i drveni pisaći stol za liječnika. Administrativna pak prostorija ima pisaći stol i ormar te naslonjač s malim stolićem za telefon.

Odjel za muškarce ima dvije sobe sa po tri kreveta i jednu sobu s dva kreveta, dok ženski odjel ima jednu sobu s dva kreveta i dvije sobe s jednim krevetom. Prizemlje je prostrano i u potpunosti funkcionalno rekonstruirano s novim sadržajima: bolničkom kuhinjom, sobom za bolničare i prostranim kamenim stubama koje vode do prvog kata. U podrumu su smještene praonica i mrtvačnica.

Bolnica je svečano otvorena 2. kolovoza 1925. uz nazočnost prefekta Provincije i brojnih uzvanika. Vladin povjerenik nalogom postavlja mladog liječnika baruna dr. Tommasa Lazzarinija iz poznate labinske veleposjedničke plemićke obitelji za šefa općinske sanitarne službe i voditelja Gradske bolnice. Dr. Tommaso Lazzarini rođen je 14. veljače 1883. u Labinu kao prvi blizanac. Njegov brat Nicolo (Mikula) vodio je veliko poljoprivredno imanje u Svetom Martinu i Dubrovi. Stariji brat Giuseppe Lazzarini bio je kao mladi socijalist početkom 20. stoljeća na strani rudara štrajkaša. Poznat je po tome što je nakon studija agronomije u Pisi bio dobrovoljac u Talijanskoj vojsci u Prvome svjetskom ratu i kao časnik pretpostavljen Mussoliniju, budućem diktatoru. Nakon rata postaje tajnik generala Carla Petiti di Roreta, prvog vojnoga guvernera Julijske krajine. Kralj ga imenuje grofom, a zatim postaje u vremenskom slijedu: predsjednik Istarskoga pokrajinskog vijeća za poljoprivredu, gradonačelnik Labina i predsjednik Provincije. Možda najveće zasluge ima kao predsjednik Konzorcija za bonifikaciju Raše.

Dr. Tommaso Lazzarini studij medicine završava u Rimu 1907., no kako Austrija nije priznavala diplomu, mora je nostrificirati u Grazu, nakon čega radi u bolnicama u Trstu i Rijeci. U Rijeci stječe brojne prijatelje iz elitnog

društva svoga doba. Prva mu je služba bila u Motovunu, koju pozivom u austrijsku vojsku 1914. prekida i tek završetkom Prvoga svjetskog rata nastavlja s radom u svome rodnom Labinu. [5] Od samog početka službovanja ističe se požrtvovnim, danonoćnim radom pa stručnim i ljudskim osobinama pridobiva velike simpatije, osobito seljaka i rudara. Zanimljivo je da je s njima uvijek komunicirao našim dijalektom kojim se izvrsno služio. U Drugome svjetskom ratu svjesno se izlaže velikoj opasnosti od uhićenja i progona. Hrabro, ilegalno liječi partizanske bolesnike i ranjenike po selima pa čak i u Gradskoj bolnici u neposrednoj blizini njemačko-fašističke komande. Nastavlja s neumornim radom u prvim, teškim poslijeratnim godinama, sve do 1948. kada s obitelji odlazi u Padovu gdje 1954. godine umire.

Zbog ljudskih i stručnih kvaliteta i zasluga proglašen je najpoznatijom i najpopularnijom osobom XX. stoljeća u Labinu.

LITERATURA

1. Cella S. Albona. Libreria editrice L. Capelli. Trieste, 1967.; str 30-50.
2. Mohorović L. Socioekonomski utjecaji na priraštaj pučanstva Labinščine od 1869. do 1910. Magistarski rad, Rijeka: Medicinski fakultet, 1983., str. 14-15.
3. Mohorović L. Putokaz Istarske povijesne zbiljnosti. Labin: vlastita naklada 1995., str. 43-44.
4. Mistruzzi C. Relazione del Commissario Prefettizio consigliere aggiunto di prefettura al riconstituito Consiglio comunale della cita di Albona in adunanza 4 gennaio 1926. Trieste: Tipografia Gius. Stokel e Debarba, 1926., str 157-158.
5. Corelli M. La vita esemplare di Tommaso Lazzarini medico e patriota Albonese, figlio fedele dell'Istria. L'Arena di Pola. 1955.

SAŽETAK

U članku se rekapitulira razvoj bolničke službe u Labinštini od 1485. kada se spominje prava bolnica u gradu Labinu do sredine XX. stoljeća, tj. do otvaranja Gradske bolnice 1925. Od 1860. na lokalitetu zvanom Brdo djeluje i prva bolnica za rudare. Od liječnika koji su najzaslužniji za razvoju bolničke i opće zdravstvene zaštite na Labinštini, posebno se ističu dr. Giovanni Batista Dell'Oste sredinom XIX. stoljeća i prvi voditelj nove Gradske bolnice dr. Tommaso Lazzarini od 1925. do 1948. godine.

Ključne riječi: povijest bolnica, XV., XIX. i XX. stoljeće, Labin, Istra